

doi: 10.5281/zenodo.3476528

ПАСИВНА АГРЕСІЯ ЯК ЗАСІБ ДЕСТРУКТИВНОЇ МОВЛЕННЄВОЇ ПОВЕДІНКИ

Passive Aggression as a Method of Destructive Verbal Behavior

Kseniia Taranenko

Ph.D. in Philology, Associate Professor
University of Customs and Finance
xtaranenko@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-6518-0426>

Kateryna Kolomoiets

Student
University of Customs and Finance

Abstract

The abstract deals with the analysis of speech acts of passive aggression as manifestations of destructive speech behavior. The study was performed from the standpoint of linguistic pragmatics, which revealed the influence of passive aggression on the emotional sphere of the addressee's personality. The main tactics of speech behavior of passive aggressors are highlighted.

Key words: *passive aggression, tactics, destructive verbal behavior, linguistic pragmatics.*

Вступ **Introduction**

На сучасному етапі розвитку суспільства спостерігаємо посилення рівня агресивності міжособистісної взаємодії. У цьому контексті актуалізується необхідність здійснити аналіз агресивних станів людини й виявів агресії у різних сферах життя. Проблему агресивних станів людини досліджують та аналізують комплексно представники різних дисциплін: філософії, когнітивної й соціальної психології, теорії комунікації, культурної антропології, етики та інших. Останні десятиліття питання соціальної та міжособистісної агресії міцно закріпилися у колі інтересів не лише психологів, а й лінгвістів (спеціалістів з психолінгвістики та комунікативної лінгвістики), які вивчають вербальні засоби вираження агресії.

Агресією прийняти називати цілеспрямовану деструктивну і наступальну поведінку, що порушує норми і правила співіснування людей у суспільстві, завдає шкоди об'єктам нападу, спричиняє фізичні пошкодження чи викликає психологічний дискомфорт (негативні переживання, стан страху, пригніченості тощо). Агресивною називається дія, що наносить людині будь-який збиток: моральний, матеріальний, фізичний. Поняття “агресія” поєднує різні за формою та результатами акти поведінки – від злих жартів, пліток та інших деструктивних форм поведінки до бандитизму.

Сучасні лінгвістичні дослідження агресії ґрунтуються на лінгвопсихологічному підході, оскільки психологічне розуміння різних типів агресивності, її мотивів та передумов сприяє розумінню такої мовленнєвої поведінки, її стратегій, тактик та форм вираження. Цій актуальній проблемі присвячують наукові праці як вітчизняні, так і зарубіжні вчені (Ю. Антонян, Л. Білоконенко, Я. Волкова, В. Жельвіс, А. Карякін, М. Пейсерт, К. Сєдов, Л. Ставицька, Б. Шарифуллін, Ю. Щербініна). У численних дослідженнях агресії продемонстровано, як мова, що покликана бути інструментом комунікації, стає інструментом агресивних дій. Найбільш розгорнутою класифікацією агресивної поведінки є класифікація А. Басса, який виділив три основні параметри агресії:

1. Фізична – вербальна.
2. Активна – пасивна.
3. Пряма – непряма.

Більшість із пропонованих розвідок з проблем агресії розглядає лише активну агресію. Менш помітною, але не менш шкідливою для комунікації є пасивна агресія. Тому метою пропонованої розвідки є аналіз основних тактик пасивної агресії та особливостей мовленнєвої поведінки пасивних агресорів.

Методи та методики дослідження ***Methods and Techniques of the Research***

Базовим методом дослідження став метод дискурсивного аналізу для комплексного опису ситуацій вияву пасивної агресії з урахуванням функціональних, психологічних, соціальних складників та виділення тактик мовленнєвої поведінки пасивних агресорів. Методологія дослідження включала

як загальнонаукові методи дослідження (спостереження, синтез, аналіз, узагальнення), так і лінгвістичні (абстрагування мовних і мовленнєвих явищ у їхній динаміці, метод лінгвістичного спостереження й опису, метод діалогічної інтерпретації).

Результати **Results**

Термін пасивна агресія» з'явився під час Другої світової війни завдяки американському військовому психіатрові Вільяму Меннінгеру (Menninger, 2019). Він зауважив, що деякі солдати можуть бунтувати відкрито, але є і такі, які замикаються в собі, ігнорують накази і дезертирують. Таку реакцію він назвав “пасивною агресією”. Згодом термін підхопили цивільні психологи, які й раніше помічали, що в звичайному житті багато людей діють так само: відмовляються робити те, що від них чекають, замість явного протесту вдаючись до тактики тихого саботажу.

Пасивна агресія використовується зазвичай там, де немає можливості проявляти її активно, наприклад, дипломатичні ігри, інтриги в колективі, з'ясування стосунків. У більшості випадків ця форма поведінки використовується несвідомо.

Фундаментом пасивної агресії є найрізноманітніші дрібні дії агресора щодо підриву впевненості жертви, створення у неї почуття безпорадності, розгубленості, тривоги, приниженості, провини, безнадійності, невпевненості, пригніченості, ізоляції. У такому стані людину легко можна взяти під свій контроль, знизити її самооцінку й почуття власної гідності (особливо при тривалій взаємодії).

Пасивна агресивність – це схильність до непрямого прояву ворожості за допомогою таких дій, як тонкі образи, замкнута поведінка, упертість або умисне невиконання необхідних завдань. Через те, що пасивно-агресивна поведінка є неявною або непрямую, виявити її буває вкрай важко, навіть тоді, коли адресат відчуває психологічні наслідки. Опишемо основні тактики пасивної агресії та особливості її мовленнєвої поведінки.

1. Безмовність. Це повне ігнорування людини, відмова відповідати на будь-які її питання і, можливо, навіть відмова визнавати її присутність. Наприклад:

А: Зрозумійте, ми – громадськість, і ми маємо це зробити.

Б: Сьорб, – почулося з боку заступника. Дімон недобре зиркнув, але нічого не міг із цим вдіяти.

А: Ми є сила, і ми доб'ємося свого.

Б: Сьорб.

А: Я прошу запровадити мою вимогу.

Б: Сьорб.

В: Да што ти з ними церемонішся, Діма! Да ти подивись на них. За людей нас не ставлять!

А: Я все знаю! Ви корупціонери та покриваєте бізнес братів Співаковських!

Оратор ударив кулаком по столу. Заступник знову сьорбнув.

А: Я прошу поставити це питання на голосування!

У заступника задзвонив мобільний, він швидко і дуже гучно відсьорбав свій чай (чи що там у нього було) і вийшов (Фарр, 2017: 40).

Мовчазна реакція учасника Б свідчить про цілковите ігнорування учасника А та навмисне провокування роздратування й обурення. Це яскравий приклад мовленнєвої поведінки пасивної агресії провокатора.

2. Тонкі образи. Зазвичай комунікативний акт образи – це свідомі та відкриті дії агресора з метою знизити статус співрозмовника, але тонкі образи виявити важче, вони зазвичай приховані за цілком пересічними фразами чи навіть компліментами. Наприклад:

А от і наша Аліса Олександрівна. Вона, оказиваєця, тут бесєди веде, юний літератор (Березіна, 2017: 26).

Ну, еслі всі молоді й кучеряві вже собралися, значить пора починати, - каже тим часом доктор і професор, і тобі не лишається нічого іншого, окрім як, кивнувши юнакові, йти слідом за галіфе й пайетками (Березіна, 2017: 26).

У даному випадку ми маємо справу із пасивною агресією, в процесі реалізації якої агресор вживає позитивно марковані слова по відношенню до підлеглої (*молода й кучерява, юний літератор*), виказуючи показове «дружнє» ставлення. Своєрідною формою прихованої агресії, яка, зокрема, відбивається і

в мові, є хитрість, а також показна улесливість та ввічливість, за якими ховається вороже ставлення та невдоволеність. Етикетні формули, слова ввічливості, а також лексеми із суфіксами зменшеності, пестливості, за якими у лінгвальній системі закріплена позитивна семантика, вживаються агресорами з провокативною метою образити, принизити чи докорити опонентів.

3. Знецінення. Свідоме приниження статусу співрозмовника та знецінення його надій, планів чи досягнень. У мовленнєвій поведінці це виражається через провокативні риторичні запитання: *ти серйозно думаєш, що ти зможеш це зробити? І ти про таке мрієш?* Або через недолугі порівняння: *будь-який дурень на це здатен* тощо.

Висновки **Conclusions**

Отже, пасивна агресія – це не менш небезпечний та руйнівний вид психологічної вербальної агресії, ніж активна. Доведено, що через мовні засоби свідомого замовчування, тонких образ та знецінення пасивні агресори діють проти інших людей, маніпулюють ними для досягнення своєї мети.

Література **References**

- Березіна, Д. (2017). *Факультет*. Київ: Смолоскип.
Фарр, С. (2017). *Держслужбовець*. Київ: Темпора.
Buss, A. (1971). *Aggression Pays. The Control of Aggression and Violence*. London: Academic Press.
William C. Menningerю URL: https://en.wikipedia.org/wiki/William_C._Menninger.